HKE 10.10.2016 1/061/2016
DM 1713220

Eduskunta, Sivistys- ja tiedejaosto
Kaisa.Iso-Sipila@eduskunta.fi

Asia: HE 134/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2017

Tekesin lausunto, Sivistys- ja tiedejaosto 12.10.2016

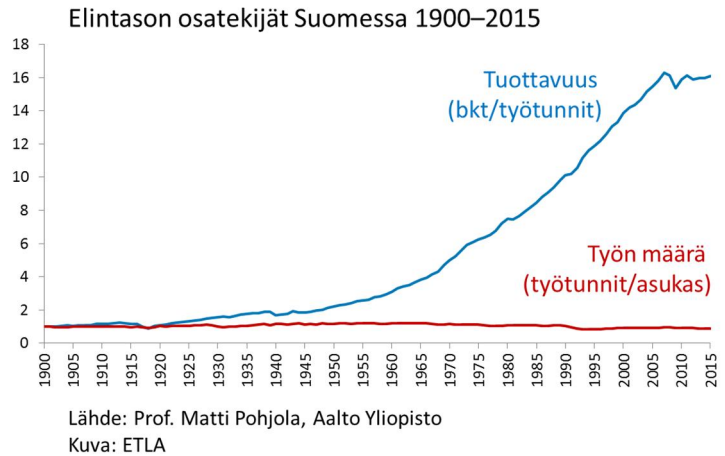
Yhteenveto Tekesin lausunnosta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2017 heijastelee julkisen talouden vaikeaa tilannetta myös elinkeino- ja innovaatiopolitiikan osalta. Edellisvuosien rajut leikkaukset ovat jääneet pysyviksi, ja elinkeinoelämän kilpailukyvyn ja uudistumisen tukemiseen Tekesin kautta suunnatut resurssit pysyvät lähes edellisvuoden tasolla (+0,56 %).

Innovaatioihin perustuva kasvu on Suomelle ainoa mahdollisuus kestävään talouskasvuun. Julkisten innovaatiokannusteiden raju lasku samanaikaisesti yritysten omien tutkimus- ja innovaatioinvestointien määrän ja laadun hiipumisen kanssa on Suomelle erittäin vaarallinen yhdistelmä. Vaikuttaviksi todennetut tulevaisuusinvestoinnit tulisi erottaa julkisen sektorin juoksevista kuluista ja tulevan kasvun siemeniin kannattaisi sijoittaa vaikeinakin aikoina, ettei Suomi ajautuisi pitkäkestoiseen taloudellisen kurjistumisen kierteeseen.

Innovaatiotoiminta on kestävän talouskasvun tärkein lähde

Kansantuotteemme muodostuu suomalaisen työn tuottamasta arvonlisäyksestä. Talouskasvun avaintekijöitä ovat työn määrän lisääminen ja työtuntia kohti syntyvän arvonlisäyksen kasvattaminen. Suomalaisen työn määrää voidaan lisätä työuria pidentämällä ja työperäisellä maahanmuutolla, mutta niillä ei lopulta ratkaista ikääntyvän kansakuntamme kestävän talouskasvun haastetta. Tärkein yksittäinen seikka kasvun takana on elinkeinojen innovatiivinen uudistuminen (= innovaatiot ja teknologia) (kuva 1).

Kuva 1. Kansantalouden tuottavuutta parantavan uudistumisen merkitys

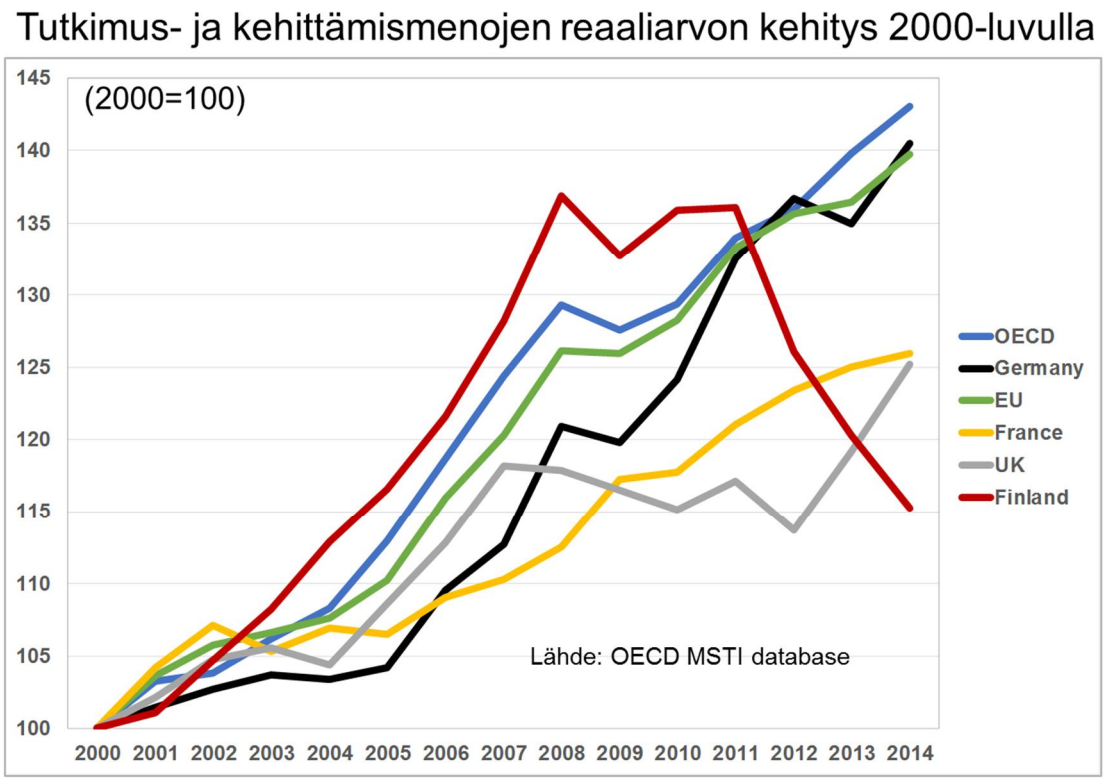
Suomen kestävän kasvun avaimet löytyvät rohkeasta ja innovatiivisesta uudistumisesta.

Työpaikkamme ja hyvinvointimme riippuvat ennen kaikkea työmme tulosten haluttavuudesta ja hinnasta kansainvälisillä markkinoilla. Vaikka tuotannollista tehokkuuttakin on jatkuvasti kehitettävä, tästä suunnasta ei löydy ponnistuspohjaa seuraavalle kansantalouden kasvu-harppaukselle. Ratkaiseva ero kilpailijoihin tehdään entistä useammin yllättävällä liiketoiminta-mallilla, odotukset ylittävällä palvelulla, poikkeuksellisen toimivalla designilla tai muilla uusilla asioilla, jotka synnyttävät asiakkaiden mielissä positiivisia tunteita ja merkityksiä. Uudistumisen ja kasvun avaintekijöitä ovat kokonaan uudet yritykset, liiketoiminnot ja yritteliäät ihmiset, jotka haastavat vanhat tapamme ajatella ja tuottaa tavaroita ja palveluja. Rohkeat uudet avaukset – radikaalit innovaatiot ja uudet ekosysteemit – ovat nyt Tekesinkin toiminnan ytimessä.

Panostus yritysten rohkeaan uudistumiseen on valitettavasti hiipumassa

Suomesta löytyy hienoja yritysten menestystarinoita ja paljon potentiaalia, mutta valitettavasti yritystemme valmius ja kyky rohkeaan uudistumiseen ei tällä hetkellä keskimäärin yllä parhaiden kilpailijamaidemme tasolle. Panostukset laskevat (kuva 2) eikä niiden tavoitetaso yllä kunnianhimossaan kilpailijoidemme tasolle (kuva 3). Tämä on Suomelle erittäin vaarallinen yhdistelmä.

Vahvaa osaamisperustaa ja yrittäjähenkeä rakentava koulutusjärjestelmä, yliopistojen ja tutkimuslaitosten tutkimus sekä yritysten t&k- ja innovaatiotoiminta ja työssä oppiminen muodostavat kokonaisuuden, jossa ei saa olla heikkoa lenkkiä.

Kuva 2. Suomen t&k-panostukset pienenevät samaan aikaan, kun kilpailijamaat lisäävät t&k-investointejaan

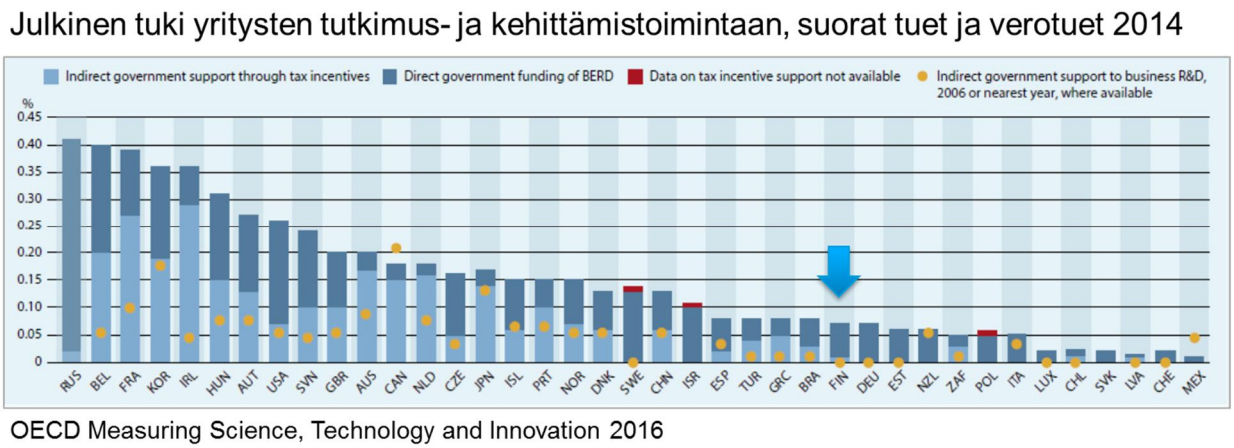

Kuva 3. Suomalaisten yritysten t&k-panostukset kohdistuvat rohkeiden uusien avausten sijaan pieniin parannuksiin (Lähde: SGE Ltd; kuva: tutkimus- ja innovaationeuvosto)

Yrityksemme lähtevät pahasti takamatkalta innovaatiokilpailuun kansainvälisillä markkinoilla

Toisin kuin yleensä luullaan, Suomi tukee kansainvälisessä vertailussa harvinaisen vähän yritysten yksityistä tutkimus- ja kehitystoimintaa. Suomen innovaatiojärjestelmän suurin, tulevaa kasvua rajoittava pullonkaula näyttääkin olevan elinkeinoelämän rohkeaan uudistamiseen suunnattujen resurssien kohdalla. Suomalaiset yritykset joutuvat innovaatiotoiminnassaan antamaan koko ajan lisää epäreilua etumatkaa ulkomaisille kilpailijoilleen.

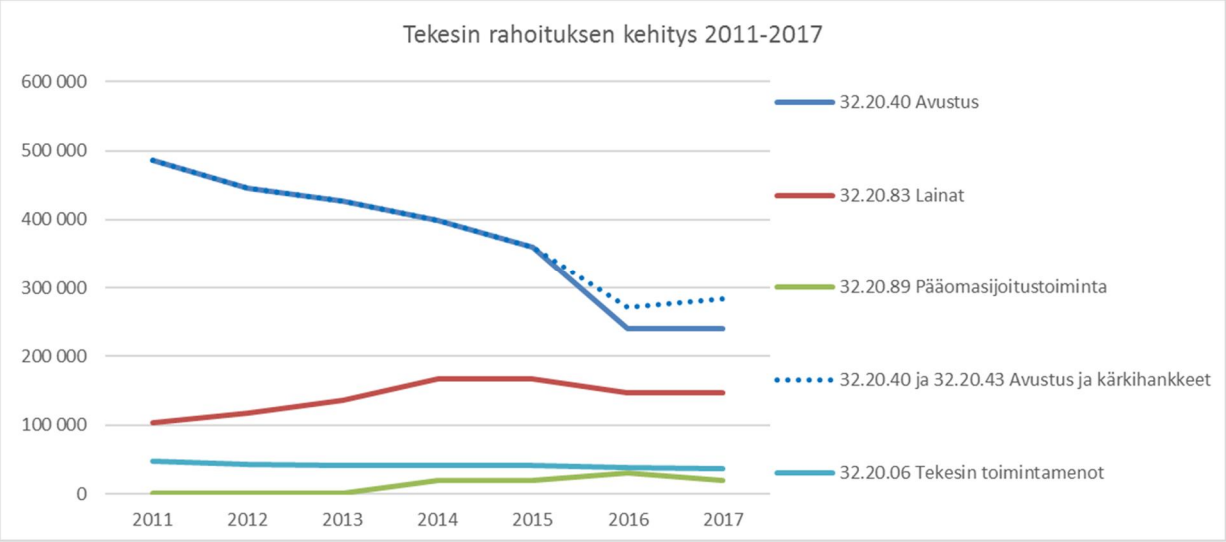
Suhteessa kansantalouden kokoon, Suomi on OECDn vertailussa sijalla 27 yritysten haastavan t&k-toiminnan julkisissa kannusteissa (kuva 4). Suomalaisten yritysten ruotsalaiset kilpailijat saavat keskimäärin lähes kaksinkertaisen määrän, USA:laiset kilpailijat kolminkertaisen määrän ja eteläkorealaiset kilpailijat viisinkertaisen määrän julkista tukea t&k-toimintaansa kuin suomalaiset yritykset.

Kuva 4: Suomessa julkinen tuki yritysten t&k-toimintaan on selvästi OECD-maiden keskitason alapuolella.

Elinkeinoelämän kilpailukyvyn kehittämiseen ja uudistumiseen Tekesin kautta kohdistetut resurssit säilyvät alhaisella tasolla

Tekesin kautta elinkeinoelämän kilpailukyvyn ja uudistumisen tukemiseen suunnatut resurssit ovat vakiintuneet selvästi aiempaa alemmalle tasolle (kuva 6). Euromääräisesti Tekesin myöntövaltuudet ovat samalla tasolla kuin yli 15 vuotta sitten. Avustusrahoituksen taso vastaa yli 20 vuoden takaista tilannetta. Rahoituksen reaaliarvo on vielä huomattavasti pienempi.

Kuva 6. Tekesin rahoituksen kehitys graafina

Taulukko 1: Tekesin rahoituksen kehitys lukuina[1]. Uusia rahoituspäätöksiä asiakkaille voidaan tehdä keltaisella merkityistä valtuuksista ja määrärahoista.

1000 euroa	2015 TA	2016 TA	2017 Suunni-telma	2018 Suunni-telma	2019 Suunni-telma	2020 Suunni-telma
VALTUUDET yhteensä	526 838	387 838	387 338	377 838	377 838	377 838
32.20.40 Avustukset tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatiotoimintaan	360 015	241 015	240 515	231 015	231 015	231 015
32.20.83 Lainat tutkimus- ja innovaatiotoimintaan	166 823	146 823	146 823	146 823	146 823	146 823

1000 euroa	2015 TA	2016 TA	2017 Suunni-telma	2018 Suunni-telma	2019 Suunni-telma	2020 Suunni-telma
MÄÄRÄRAHAT yhteensä	568 643	575 222	513 957	470 625	398 446	391 934
32.20.40 Avustukset tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatiotoimintaan	367 571	335 370	274 500	236 500	217 000	212 000
32.20.83 Lainat tutkimus- ja innovaatiotoimintaan	140 500	141 700	139 900	128 800	125 400	123 900
32.20.89 Pääomasijoitus Tekes pääomasijoitus Oy.lle	20 000	30 000	20 000	20 000	20 000	20 000
32.20.06 Tekesin toimintamenot	40 572	38 152	36 557	36 325	36 046	36 034
32.20.43 Cleantech- ja biotalousratkaisujen sekä innovaatioiden kaupallistamisen tukeminen		30 000	43 000	49 000	0	0

[1] Toimintamenoluvuista puuttuvat vielä Tekesin tehtäviä ELY-keskuksissa hoitavan henkilöstön siirrosta Tekesiin aiheutuvat lisäykset, jotka tulevat täydentävään talousarvioehdotukseen.

Tekesin rahoitus on uudistanut elinkeinojamme ja ollut veronmaksajille hyvä sijoitus

Julkisten panostusten vaikuttavuutta pitää seurata ja arvioida. Parhaita instituutioita kannattaa kehittää edelleen ja vahvistaa. Esimerkiksi Tekesin onnistumisesta kasvun vauhdittajana on vahvaa tutkimusnäyttöä (kuva 5).

Kuva 5. Tekesin kautta kohdennettu rahoitus on ollut veronmaksajille tutkitusti hyvä sijoitus.

Alueelliset ja kansalliset toimet täydentävät toisiaan ja tulevaisuudessa maakunnille voidaan siirtää osa yrityspalvelujen järjestämisvastuista – ei kuitenkaan kansallista innovaatiorahoitusta

Talouskasvun aikaansaaminen edellyttää sekä alueellisia että kansallisia elinkeino- ja innovaatiopoliittisia toimia. Suomella ei ole varaa hukata resursseja alueiden väliseen kilpailuun ja osaoptimointiin tai jättää hyödyntämättä eri alueiden vahvuuksia ja kehittämispotentiaalia. Maakuntia perustettaessa on erityisen tärkeää määritellä kansallisten ja alueellisten tehtävien välille selkeä, toimiva ja toisiaan täydentävä työnjako.

Rohkeaa uudistumista ja kansainvälistä kasvua tavoittelevat yritykset tarvitsevat räätälöityjä palveluja, joiden laatutaso ja asiantuntemus on aidosti kansainvälistä tasoa. Innovaatiorahoitus-palvelujen tehokas järjestäminen kannattaakin pienessä maassa rakentaa kansallisesti keskitettyjen palveluorganisaatioiden varaan. Keskittäminen turvaa sen, että:

- Yritykset saavat kasvuvisionsa ja kehityshankkeensa sparraajaksi juuri itselleen sopivan osaajan alasta tai alueesta riippumatta.
- Rahoitettavaksi valikoituvat tulosodotuksiltaan lupaavimmat asiakkaat ja hankkeet riippumatta niiden sijaintipaikasta.
- Rajat ylittävien, avoimien yhteishankkeiden ja ekosysteemien muodostaminen on toiminnan keskeinen osa-alue ja tavoite.
- Asiakaspalvelu on tasapuolista ja -laatuista koko Suomessa.
- Syväosaamista vaativat rahoitus- ja palveluprosessit sekä niiden tukitoiminnot ja tietojärjestelmät voidaan tuottaa tehokkaasti keskitettyinä.

Yrityspalvelujärjestelmän kansallisten julkisten toimijoiden voimavarat tulee turvata, jotta ne voivat tarjota kaikista maakunnista tuleville yrityksille huipputason palvelua ja auttaa niitä kansainväliseen kasvuun. Kansainvälisesti verkottuneet, vahvat, valtakunnalliset asiantuntijaorganisaatiot ja monialaiset itsehallintoalueet ovat toisilleen arvokkaita strategisia kumppaneita.

Talousvaikuttajien evästyksiä kasvupolitiikalle

Monet johtavat taloustieteilijät ovat liputtaneet sen puolesta, että Suomen pitkän aikavälin kasvun perusta on t&k- ja innovaatiotoiminta. Talousviisaiden viimeaikainen vyörytys innovaatiotoiminnan puolesta on ollut vaikuttavaa.

Taloustieteen professori Matti Pohjola Aalto-yliopistosta kirjoitti Helsingin Sanomissa (vieraskynä 17.8.), että kustannuskilpailukykyä korostavat vanhentuneet ajatusmallit pitää korvata nykyaikaisilla, tutkimuksen ja kehittämisen sekä teknologian merkitystä korostavilla opeilla. Pohjolan mukaan "talouskasvu syntyy vain sellaisista investoinneista, jotka luovat innovaatioita ja vauhdittavat teknologian kehittymistä". Pohjola esittää, että eduskunta muuttaisi talouspolitiikkaa talouskasvua tukevaksi lisäämällä julkisyhteisöjen kautta kanavoitua rahoitusta tutkimukseen ja kehitystyöhön. Investointeihin tehottomiin verotukiin hän ei näe tarvetta.

Danske Bankin pääekonomisti Pasi Kuoppamäki totesi, että 50 vuodeksi näyttäisi saavan lainarahaa vain reilun prosentin korolla (Kauppalehti 20.9.). Kuoppamäen mukaan tarjontapuolella hyvä sijoitus voisi olla Tekesin leikattujen määrärahojen korottaminen ja tutkimus- ja kehitystoiminnan tukeminen sitä kautta.

Myös IMF on ottanut asiaan kantaa 4.10. julkaistussa raportissaan. IMF:n mukaan "Luopuminen julkisten tutkimus- ja kehitysmenojen leikkauksista ja entistä vahvempien kannustimien luominen yksityisiin tutkimus- ja kehityshankkeisiin edistäisivät innovaatioita". IMF ehdottaa, että esimerkiksi hyvin suunniteltujen ja pysyvien verovähennysten kautta saataisiin innovaatiotoimintaan lisää puhtia. Monet tutkimukset kuitenkin osoittavat, että suorat innovaatiotuet ovat tehokkaampia kuin verovähennykset. Siksi Suomessa innovaatioihin kannustaminen kannattaisi toteuttaa suorien tukien avulla.

Nordean ekonomisti Pasi Sorjonen (Talouselämä 4.10.) yhtyy IMF:n näkemykseen ja pitää "t&k-panostuksia hyvin tärkeinä tulevan tuottavuuskehityksen, innovaatioiden sekä uusien huipputuotteiden syntymisen kannalta.

Etlan mukaan maailman talouskasvun ja kaupan hidastuminen on vahvistanut arvioita kasvun pitempiaikaisesta hidastumisesta, johon vaikuttavat mm. ikääntyminen ja talouksien ylivelkaantuminen (Etla, Suhdanne 1/2016). Pitkän aikavälin talouskasvu Suomessa turvataan siten, että elinkeinoelämässä panostetaan kasvukilpailukyvyn parantamiseen. Tämä tarkoittaa elinkeinoelämän kykyä kasvaa kestävästi ja tuottaa yhä korkeampi elintaso tuottavuuden parantamisen kautta. Tuottavuutta parannetaan, kun panostetaan yritysten innovoinnin edellytyksiin ja kannustimiin (Etla, 70-v. juhlajulkaisu). Julkinen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiorahoitus on siten tärkeässä roolissa, koska se jakaa riskiä uusien teknologioiden kehittämisessä ja käyttöönotossa.